

FUND OG FORSKNING

BIND 59

2020

DET KGL. BIBLIOTEK

FUND OG FORSKNING

Bind 59

2020

FUND OG FORSKNING

I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 59

2020

With summaries

KØBENHAVN 2020

UDGIVET AF DET KGL. BIBLIOTEK

Om billedet på smudsomslaget:
Illustration fra udgivelsen *Nye Billed- og Læsebog for Børn*, 1808, af C.C. Boeck, se side 102

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek.

Om titelvignetten se side 35

© Forfatterne og Det Kgl. Bibliotek

Redaktion:
Claus Røllum-Larsen

Artikler i *Fund og Forskning* gennemgår 'double blinded peer-review' for at kunne antages. Undtaget fra denne norm er dog i dette nummer artiklerne under 'Fund'.

Grafisk tilrettelæggelse: Strandbygaard A/S

ISSN 0069-9896

CHRISTIAN 5.S PARFORCEJAGT I 1600-TALLETS AVISER

AF

KRISTOFFER SCHMIDT

Indledning

2020 betragtes som 350-året for Christian 5.s indførelse af parforcejagten i Danmark. Denne jagtform var et spektakulært skue, hvor man med såkaldte meute-hunde og ryttere jog et udvalgt dyr – fortrinsvis en kronhjort – gennem jagtterrænet, indtil dyret segnede af udmattelse. Herefter kunne kongen med en hirschfænger – en stor jagtkniv – eller et stødspyd give dyret nådestødet.¹ Inspirationen til parforcejagten havde Christian 5. som kronprins taget med hjem fra sin europæiske dannelsesrejse fra 1662 til 1663, der gik gennem Nederlandene, England, Frankrig og en række tyske fyrstendømmer. Under sit besøg i Frankrig skulle den franske solkonge Ludvig 14. have opfordret den unge kronprins til at indføre parforcejagten i Danmark.² Kronprinsen tog rådet til sig, og efter sin fars død gik Christian 5. i gang med at om-danne dele af sit nordsjællandske krongods, så der kunne drives denne for tiden så fornemme jagtform. Helt igennem fransk blev den danske parforcejagt aldrig. F.eks. var hundene importeret direkte fra England.³

En stor tak til Sebastian Olden-Jørgensen, Jesper Munk Andersen, Jette Baagø og Bjørn Westerbeek Dahl, der har bidraget med vigtige oplysninger til udfærdigelsen af denne artikel. Disse hæfter dog ikke for eventuelle fejl i artiklen, der udelukkende er forfatterens eget ansvar.

¹ Jette Baagø: *Kongens Skov – Verdens Arv Parforcejagtlandskabet i Nordsjælland / The King's Forest – The World's Heritage The par force hunting landscape in North Zealand*, 2016, s. 21-34.

² August Peder Tuxen: *Fra Christian den Femtes Ungdom. Museum. Tidsskrift for Historie og Geografi*, 2. halvbind, 1892, s. 156-158; Ulla Kjær: *Fransk elegance og dansk snilde. Fransk-danske kunstforbindelser i den danske enevældes tid*, 2017, s. 47.

³ Baagø 2016: s. 22-23.

Ill. 1: Kobberstukket portræt af Christian 5. af Johan Husman. Portrættet findes i Peder Hansen *Resens Petri Resenii Atlas Danicus dicatus augustissimo Monarchæ Christiano V. anno M.DC.LXXVII*. Foto: Det Kgl. Bibliotek.

Store dele af parforcejagten sindrige system af snorlige og geometrisk anlagte veje i Gribskov og Store Dyrehave samt det mere åbne landskab omkring Jægersborg Dyrehave kan ses den dag i dag, men trods dette ved vi forbausende lidt om den danske parforcejagt. Godt nok findes der en række værdifulde landskabs- eller arkitekturhistoriske studier, som giver et interessant indblik i parforcejagtvejenes tilblivelseshistorie og geometriske udformning, benyttelsen og opførelsen af kongeslotte i de nordsjællandske jagtområder samt en diskussion af de udenlandske inspirationskilder til den danske parforcejagt.⁴

Men derudover er vores viden om den danske parforcejagt sparsom, og navnlig når det kommer til dens egentlige funktion, er grundlaget for de få konklusioner, der findes, spinkelt. Historikere har fortrinsvis opfattet jagtområdernes udformning og det dertilhørende jagt ritual som et eksempel på enevældens symbolske magtudfoldelse.⁵ Samtidige kilder indikerer imidlertid, at parforcejagten også rummede en privat dimension, hvor kongen satte sig fri af den formaliserede samfundsorden for sammen med et mindre følge at trække sig tilbage fra sine formelle daglige gøremål og gå på jagt.

Diskrepansen mellem den "offentlige" og "private" parforcejagt er udgangspunktet for denne artikel. Gennem en analyse af den samtidige avisomtale af parforcejagten, undersøges parforcejagten både som et typisk eksempel på enevældens formaliserede symbolske magtudfoldelse og som en privat begivenhed, hvor majestæten kunne træde ud af sin rolle og dyrke en personlig passion i en tilsyneladende uformel ramme.

⁴ Se f.eks.: Carl Weismann: *Vildtet i Jægersborg Dyrehave*, 1929, s. 20-27; Ove Bauditz: *Jagtslottet Eremitagen i Jægersborg Dyrehave og dets Forbilleder. Historiske Meddelelser om København*, 2:1, 1923-24, s. 281-312; Ove Bauditz: *Eremitagen 1736-1936*. Ove Bauditz et al: *Jagtslottet Eremitagen i Jægersborg Dyrehave 1736-1936*, 1936, s. 7-68; Eiler Nystrøm: *Fra Nordsjællands Øresundskyst. Gentofte, Lyngby og Søllerød Sogne i Fortid og Nutid. Samlet og revideret Udgave*, 1938, s. 118-153 & 609-616; Arne Hoff: *Christian V som jæger og rytter*. Hans H. Fussing (red.): *Til Knud Fabricius 13. August 1945*, 1945, s. 178-185; Peter Christian Nielsen: *Den nordsjællandske vildtbane. Årsskrift [Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune]*, 1975, s. 5-31; Claus M. Smidt: *Eremitagen. Jagtslottets historie gennem 300 år*, 1988, s. 9-16; Bjørn Westerbeek Dahl: *1600-tallets parforcejagtveje i Nordsjælland. Fra Frederiksborg Amt*, 2003, s. 7-32; Flemming Rune: *Gribskov*, 1, 2009, s. 91-99; Poul Grønder-Hansen: *Konge- og lystslotte*. Poul Grønder-Hansen et al: *Eremitage slottet*, 2013, s. 10-29; Jette Baagøe et al: *Nomination of the par force hunting landscape in North Zealand for inclusion on the World Heritage List*, Hørsholm 2014, s. 35-104 & 142-210; Baagøe 2016, s. 9-105.

⁵ Se f.eks.: Baagøe 2016, s. 21-34.

Det kildemæssige grundlag for studiet er de versificerede *Mercurius*-aviser, der udkom nogenlunde regelmæssigt fra midten af 1666 og frem til 1678 og igen fra vinteren 1683 til 1691. Over årene havde forskellige personer ansvaret for udgivelsen af avisen. Den første og uden sammenligning dygtigste var hofpoeten Anders Bording (1619-1677). Bordings avis indeholder adskillige interessante og varierende nyhedsindslag, og netop parforcejagten og Christian 5.s jagtinteresser blev et tilbagevendende emne fra 1670 og frem. På nær perioder hvor kongen var travlt optaget af krig, findes der mindst én årlig omtale af de kongelige jagter i avisen fra denne tid. Disse indslag varierer fra små notiser til månedens indenlandske hovednyhed. Efter Bordings død forsøgte en række skribenter at videreføre avisen, hvoraf Ahasverus Bartholin (ca. 1653-1710) må betragtes som den vigtigste. Som det uddybes nedenfor, var Bartholin ingen Bording, hvorfor de poetiske kvaliteter var kraftigt forringet i de senere udgivelser. Men mens Bartholin ikke ligefrem excellerede i den versificerede journalistik, forblev nyhedsindslagene indholdt nogenlunde det samme, hvilket betød, at Bartholin også rapporterede fra de kongelige jagter.

Den danske Mercurius og Mercurius

Enevælden besad et evigt behov for at manifestere sin magt i symbolsk form ved hjælp af stringent hofetikette, opførelsen af imponerende bygningsværker, bestilling af dyre kunstværker og store ceremonielle handlinger (f.eks. begravelsesritualer, salvinger og jagttritualer),⁶ som i en nutidig demokratisk kontekst kan forekomme fremmedartet. Men for den danske enevælde såvel som de europæiske pendants afhang accepten af deres reelle politiske magt af, at denne manifesteredes i symbolsk form i den såkaldte repræsentative offentlighed. Den repræsentative offentlighed⁷ skal forstås som formuleret af historikeren Sebastian Olden-Jørgensen: “en type offentlighed, der er umådelig statusbevidst,

⁶ Se f.eks.: Niels G. Bartholdy: *Paradeslottets hverdag*. Kristian Hvidt et al (red.): *Christiansborg Slot*, 1, 1975, s. 315-415; Poul Eller: *Salvingerne på Frederiksborg*, 1976; Sebastian Olden-Jørgensen: *At vi maa frygte dig af idel kjærlighed. Magtudøvelse og magtscenescættelse under den ældre danske enevælde*. *Fortid og nutid*, 1997, s. 239-253; Sebastian Olden-Jørgensen 2002: *Hofkultur, ritual og politik i Danmark 1536-1746*. Ulrik Langen (red.): *Ritualernes magt. Ritualer i europæisk historie 500-2000*, 2002, s. 47-75; Thomas Lyngbye et al: *Magt og pragt. Enevælde 1660-1848*, 2010, s. 13-317; Kjær 2017: s. 11-312.

⁷ Se: Jürgen Habermas: *Borgerlig Offentlighed. Offentlighedens strukturændring. Undersøgelser af en kategori i det borgerlige samfund. Med et forord til det nye oplag 1990*, 2012, s. 53-61.

og som kræver, at samfundets grundlæggende normer [politiske, sociale og religiøse forestillinger, forf.] og strukturer til stadighed bliver udtrykt, forhandlet og bekræftet i offentlig og symbolsk form”.⁸ Med “offentlig og symbolsk form” forstås rækkefølger og siddepladser ved offentlige lejligheder, ceremonier, etikette, festkultur, rangforhold osv.

De mere private hofformer har haft mindre bevågenhed inden for dansk hofhistorie. Internationale studier har derimod påvist, at enevældige europæiske fyrster ofte trak sig tilbage fra deres repræsentative forpligtelser til mere private eller intime forhold. Graden af privatliv kobles ofte til lokaliteter; hvor den ophøjede hofkultur oftest forekom i hovedstædernes residensslotte, mens hofkulturen på f.eks. sommerresidenserne var mere privat og afslappet.⁹ I forhold hertil indtager den danske parforcejagt en interessant dobbeltposition, idet jagten på en og samme tid synes brugt til repræsentation og understregning af den ophøjede hofkultur såvel som en mere privat af slagsen.

Beviser for parforcejagten repræsentative funktioner i forhold til enevælden er åbenlyse. Med fine heste og hundekobler samt et væld af underordnede, der eksekverede en lang række ceremonielle jagthandlinger og fik selve jagten til at forløbe gnidningsfrit, iscenesattes kongen som den øverste i riget, der endda var herre over liv og død. Samtidig kunne kongen i den til tider dramatiske parforcejagt udvise sin frygtløshed, fysiske formåen og egenskaber til hest.

Men ikke alle var inviteret til at opleve Christian 5.s bedrifter på parforcejagten; eller hans andre gøremål. Som et alternativ kunne man i stedet holde sig opdateret om kongens gøren og laden i den første dansksprogede avis *Den Danske Mercurius*. Den versificerede avis er i eftertiden blevet kaldt “et fuldstændigt politisk Blad”¹⁰ og “løbende propaganda for enevælden”,¹¹ hvilket er ganske rammende opsummeringer af avisens indhold. Om end der ikke var tale om en decideret statskontrolleret avis, var Bording enevældens mand med en klar opfattelse af,

⁸ Olden-Jørgensen 2002: s. 49.

⁹ Se f.eks.: Samuel John Klingensmith: *The Utility of Splendor. Ceremony, Social Life, and Architecture at the Court of Bavaria, 1600-1800*, Chicago 1996; Jeroen Duindam: *Vienna and Versailles The Courts of Europe's Dynastic Rivals, 1550-1780*, Cambridge 2003, s. 131-180; Edward Houle: *The apparatus of intimacy and Louis XV's apartments at Versailles*, ph.d.-afhandling, Montreal 2015, <https://escholarship.mcgill.ca/concern/theses/gh93h2481>, (28.9.2020).

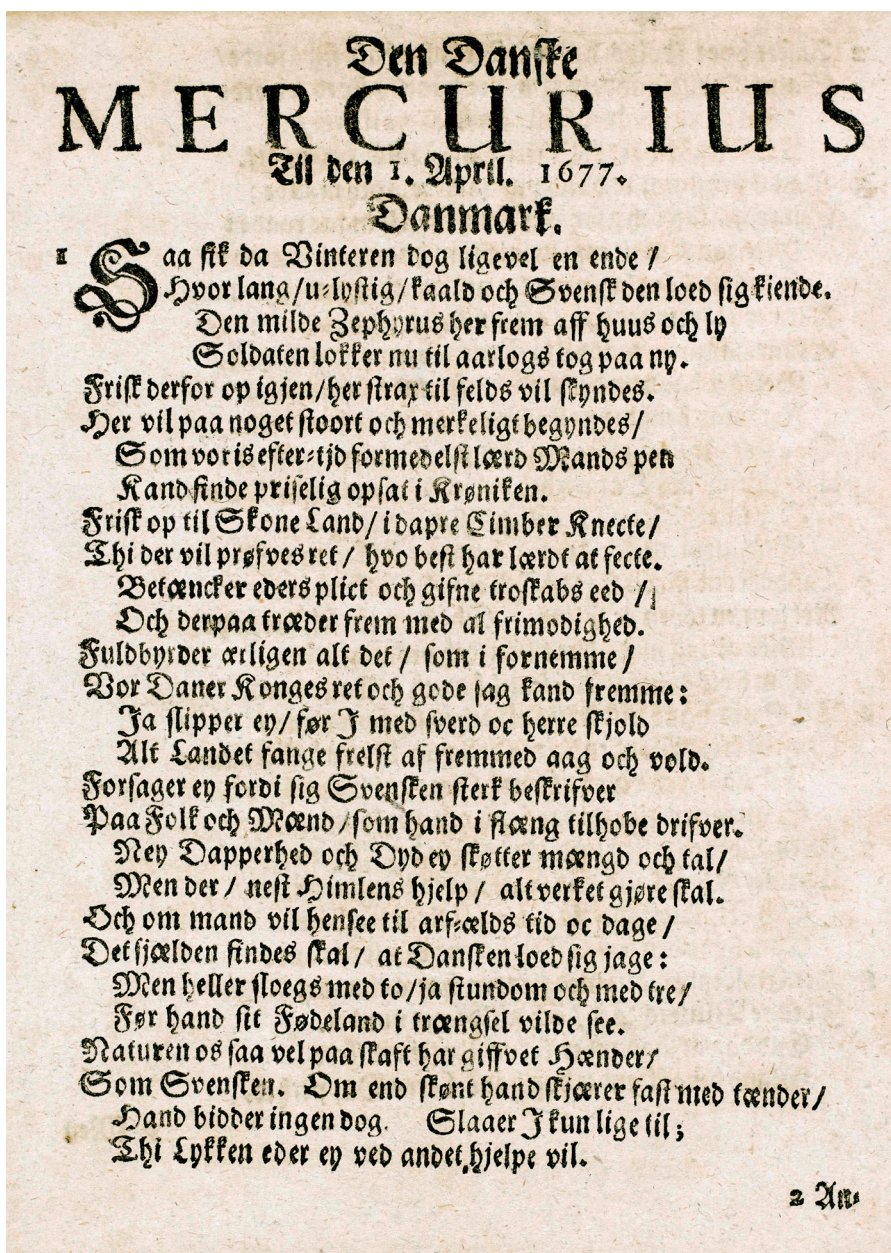
¹⁰ Peter Mathias Stolpe: *Dagspressen i Danmark, dens Vilkaar og Personer indtil Midten af det attende Aarhundrede*, 2, 1878-82, s. 38.

¹¹ Charlotte Appel: *Læsning og bogmarked i 1600-tallets Danmark*, 1, 2001, s. 440.

Ill. 2: Litografi forestillende Anders Bording efter portræt af Karel van Mander III.
Foto: Det Kgl. Bibliotek.

hvorledes man forventede, at han portrætterede de kongelige og det enevældige system. Samtidig modtog han for sin udgivelse af *Den Danske Mercurius* en årlig løn, hvilket for en levebrødspøet som Bording må

Ill. 3: En typisk forside fra Bordings *Den Danske Mercurius*, i dette tilfælde aprilnummeret (omhandlende marts måned) fra 1677. Avisen havde ikke til formål at fange potentielle læsere med et flot tryk, men med nyhederne sat på aleksandrinere. Foto:

Det Kgl. Bibliotek.

have været en kærkommen indkomst.¹² Hver måned ville Bording på fire sider i kvartformat berette læserne om ind- og udenlandske nyheder på det alexandrinske versemål. Af det indenlandske stof var Frederik 3.s og fra 1670 Christian 5.s gøren og laden et månedligt tema, hvor Bording hyppigt fremhævede enevoldskongernes ypperlige dyder, egenskaber og bedrifter.

Bording fortsatte *Den Danske Mercurius* helt frem til sin død i 1677 – hans sidste nummer løb til den 1. maj, og han døde den 24. maj. Noget overraskende blev avisens udgivelse genoptaget ganske hurtigt, da et nyt nummer kom på gaden i december samme år. Herefter udkom avisen nogenlunde regelmæssigt frem til udgangen af 1678. Der var ikke tale om én enkelt udgiver, men hele fire, der hver især forsøgte at gå i Bordings fodspor. Hvem de fire håbefulde efterfølgere var, hersker der en del tvivl om.¹³ I et pudsigt samtidigt skrift af præsten og poeten Jørgen Jørgensen Sorterup (1662-1723) *Ret Tak, rar Skjæmt og ram Alvor ... for at afmale satyriske disse Tidens Rimgjerrighed eller Cacoëthes carminificum* finder vi en del af svaret, da han på vers lod følgende dom falde over to af Bordings arvtagere:

Hin er alt for højt opsnurrede,
Dithyrambisk dristigt nok,
Dette alt for armt og skurrede
Ret som Klangens Af en Blok,¹⁴

Som en note til de to første linjer kunne Sorterup afsløre, at han omtalte skribenten Jesper Alsings (1652-1680) eller Als: “danske Mercurio maa man sige om med Horatio: Audaces devolvit Dithyrambos”.¹⁵ Ifølge Sorterup besad Als altså udmærkede digteriske evner, der i stil lagde sig op ad Thomas Kingos historiske digte. Eftertiden har på baggrund af Sorterups karakteristik givet Als æren for mindst tre numre fra henholdsvis januar, september og oktober 1678,¹⁶ mens de andre ukendte udgivere fremstår som middelmådige efterligninger af Bordings stil.

Set i forhold til Christian 5.s jagteventyr er der ikke meget at hente i disse tidlige bevarede imitationer. Kongen var jo engageret andet-

¹² Sebastian Olden-Jørgensen: *Poesi og politik. Lejlighedsdigtningen ved enevældens indførelse 1660*, 1996, s. 68-72.

¹³ Stolpe, 2, 1878-82, s. 73-95.

¹⁴ Citeret efter Stolpe, 2, 1878-82, s. 80.

¹⁵ Citeret efter Stolpe, 2, 1878-82, s. 80.

¹⁶ Stolpe, 2, 1878-82, s. 83.

steds, nemlig i Den Skånske Krig, hvorpå de indenlandske nyheder om Christian 5. primært omhandlede hans krigskundskaber. Først med Ahasverus Bartholins genstart af *Den Danske Mercurius* i 1683 dukker jagtreportagerne op igen. Efter den 3. november at have indleveret en ifølge litteraturhistoriker Peter Matthias Stolpe håbløs rimet ansøgning om at fortsætte *Den Danske Mercurius*, fik Bartholin i december samme år ansvaret for videreførelsen af avisen mod en årlig betaling på 300 rigsdaler. Selvom han fortsatte det firesiders kvartformat, lavede Bartholin en række redaktionelle ændringer. Således kom avisen nu til at hedde *Mercurius*. Den udkom stadig som oftest månedligt, men i visse tilfælde publiceredes hele tre numre til samme måned.

Mens Als både i samtid og eftertid er blevet rost for sin digteriske journalistik, har man fældet den stik modsatte dom over Bartholin. I Sorterups førnævnte skrift henviser det fremhævede A og B i verset “Ret som Klangen Af en Blok” netop til Bartholin, der ifølge Sorterup i en tilhørende note: “skrev saa slet, at den danske Mercurius derover faldt i Skarnet og forsvandt”.¹⁷ Sorterups dom skal tages med et vist forbehold, da *Ret Tak, rar Skjæmt og ram Alvor ... for at afmale satyriskvis disse Tiders Ringjerrighed eller Cacoëthes carminificum* er et upubliceret smædeskrift, der ikke var intenderet til udgivelse. Og på nær de største digterkorryfæer som Anders Arrebo, Thomas Kingo og Bording gav Sorterup størstedelen af samtidens poeter en satirisk bredside på vers.

Den næste til at kaste et kritisk blik på Bartholins versificerede journalistik var historikeren Hans Gram. I fortalen til den første samlede udgivelse af Bordings skrifter, gav Gram, der ellers normalt pakkede sin kritik af andre godt ind, en endnu hårdere dom over Bordings ene arvtager:

Imidlertid haver der, faae Aar efter hans [Bordings] Død, indfundet sig en Person [Bartholin] til samme slags Forretning. Men det var, som mand plejer at sige, Hare i Biørne-Leje, og en stor Stymper. [...] den, som skrev Maanedlige Tidender paa Vers, efter Bording, fattedes ulige meere; Og jeg seer ikke, at hand har forstaaet nogen Ting, af hvad som hører end og til en middelmaadig Skribent. Saa at, til at vise Verden, hvor god Poët Bording

¹⁷ Stolpe, 2, 1878-82, s. 83.

var, havde mand aldrig haft fornøden, at give ham saa usel en Eftermand i slig Bestilling.¹⁸

I 1870'erne meldte førnævnte Stolpe sig i det lille kor af kritikere, da han på baggrund af Sorterups og Grams kritik konstaterede at: "Dommen er ikke for haard, og vi kunne tilføje, at Personen synes ikke at være bedre end sine Værker".¹⁹ Da selvsamme Stolpe fik til opgave at forfatte Bartholins biografi til *Dansk biografisk Leksikon*, skruede han yderligere op for kritikken og betegnede Bartholins *Mercurius*, som "et elendigt Værk uden Spor af poetisk eller sproglig Evne".²⁰

Der er uden tvivl noget om snakken. Bartholins stil er akavet og tung, hvilket hurtigt mindsker lysten til at læse videre i avisen. Trods de poetiske mangler og en væsentlig mindre detaljegrad indeholder *Mercurius* stadig interessante historiske oplysninger om de danske parforcejagter.

Kongen som centrum for jagten

Bordings første skildring af parforcejagten finder vi i *Danske Mercurius* fra oktober måned 1670. Antagelig er nyhedsindslaget den tidligste officielle omtale af jagtformen. Efter at have indledt med en kort lovprisning af Christian 5.s evner som enevældig konge, slog Bording ind på kongens fritidsinteresser:

Hvad hand [Christian 5.] af Tiden fra Regeeringen har ofver /
 Det hand ey spilder / och u-nyttelig hensofver.
 Nu render hand til rings : nu tumler hand sin Hest:
 Men altid self er den / sligt zirligt gjør oc best.
 Særdeelis er det lyst / at see / hvor vel det falder
 Hans Naade / paa den Jagt / som hand Par force kalder /
 Hvis brug och øfvelse / mand her i voris Land

¹⁸ Anders Bording: *Den berømte og velfortiente Hr. Anders Bordings Poëtiske Skrifter: I Tvende Parter, Den Første, Befattende hans adskillige slags Vers, Ære-Digter, Lykynskninger, Brude- og Liig-Vers, Binde-Breve, lystige Indfald etc. saaog Aandelige Sange og Verdslige Viser: Den Anden, Indeholdende alle hans Mercurier, eller Maanedlige Tidender paa Vers, Ved Conferentz-Raad Friderich Rostgaards, og Mag. Peder Terpagers, Læsemesters i den hellige Skrift i Ribe, deres Flid og Omhue, for rum Tiid siden samlede, og nu endeligen til Trykken befordrede*, udgivet af Hans Gram, 1735, s. [18v].

¹⁹ Stolpe, 2, 1878-82, s. 83.

²⁰ Peter Matthias Stolpe: Ahasverus Bartholin. Carl Frederik Bricka (udg.): *Dansk biografisk Lexikon. Tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537-1814*, 1, 1887-1905, s. 549.

Har ingen sinde før af vidst / och mindes kand.
 Mand ingen Hjort i Skow och vilden Moese kjender
 Saa rask / och frisk / och stoer af takkers vext och ender /
 Hans Majestæt til Hest kand hannem trætte Jo /
 Och hannem gifve sang / før nogen skulde troe.
 Saa Sadelfast er hand! saa sit veed hand at bruge
 Sin Hest paa saadan tog! Som i forgangen Uge /
 Med trende store Djur i sær loed kjende sig ;
 Och hand er ellers der med altid lykkelig.
 Ja: Ridderspil och Jagt / och anden saadan foere /
 Som er saa brugelig och gængs iblant de stoere /
 Gjør baade Tidsfordrif / samt och anledning er
 Til anden dapperhed [tapperhed] och Helte gjerninger.²¹

Ridderspil og parforcejagt fungerede altså allerede i Christian 5.s første regeringsår, som hans foretrukne fritidsforhold. Kongelige ridderspil eller karruseller var en gammel tradition, som hovedsagelig centrerede sig om ringridning. Allerede som kronprins havde Christian 5. deltaget hyppigt i sådanne turneringer. Som konge fortsatte han traditionen og i 1685, i forbindelse med 25-året for enevældens indførelse, beordrede han planlægningen af en imponerende karrusel i området ved det nuværende Kongens Nytorv. Man måtte dog skrotte planerne, da enkedronning Sophie Amalie nogle uger inden planernes effektivering afgik ved døden.²²

I modsætning til karruselridningens opsigtsvækkende, men mere rolige ridderspil, hvor man f.eks. konkurrerede om at ramme forskellige mål med en lanse, var parforcejagten en langt mere dramatisk fornøjelse. Dette fremgår også af de hyppige reportager i *Den Danske Mercurius*; som den nedenstående fra en parforcejagt i august 1673:

- 5 Op du mand olme Hjort : op op af dynd och føle:
 Det er ey Tjd for dig at parres eller brøle.
 Det bedre var/ at flye til fjelster hastelig/
 Før Kongen med sin Hest och Hund opjager dig/
 Som hand ved Fredrichsborg det gjorde nys ved tvende/
 Som stræbte vel saa fast/ for hannem at undrende:
 Men hand til Hest var alt for rask och sadelfast/

²¹ Anders Bording: *Den Danske Mercurius*, 1984, s. 213-214.

²² Kjær 2017, s. 76-80.

Och inden times frist fik dem paa ryg omkast.
 Och det den elfte gang (som siges mig) har været/
 Paa vel en ringe Tjd/ at hand sig u-besværet
 Paa Jagten fundet har/ och aldrig nogen gang.
 Tilbage kommen er forgiefs och uden fang.
 Hvo der af Hjorten fik til steeg saa mangt et stykke/
 Som Landet hjertelig tilynsker Kongen Lykke/
 Paa baade Jagt och tog/ och hvor som heldst hand gaaer/
 Den hafde nok til Suul i mangan Dag och Aar.²³

Panegyriken er ikke til at tage fejl af. Christian 5. portrætteredes som en forbilledlig jæger med en forbløffende udholdenhed og fysisk formåen, der til hest og med hund – der kan være tænkt i flertal – egenhændigt fik nedlagt to flygtende hjorte efter godt og vel en time. Ikke nok med det, så var dette – efter sigende – den 11. gang, at kongen uden større besvær havde fældet en hjort. Selvom det ikke fremgår direkte af indslaget, antyder jagten til hest, at der var tale om en parforcejagt. Bording nævnte intet om det store følge af jægere og koblet af meute-hunde, der gjorde det meste af forarbejdet, inden hjorten(e) af udmattelse til slut segnede og endeligt blev tildelt et dræbende stød af kongen.²⁴ Udeladelserne er interessante, da Bording herved formåede at sætte kongen i centrum for selve jagten, mens alle statisterne blev skrevet ud af nyheden. Også den afsluttende bemærkning om hjortekødets fordeling efter de vellykkede jagter er pure opspind. Hjortens lange og stressede flugt resulterede i, at det døde dyr var mere eller mindre uspiseligt efter endt jagt. Vi kan kun gisne om, hvorfor Bording valgte at medtage en så fejlbehæftet beskrivelse af kødets fordeling. Antagelig vidste han ikke bedre og formodede, at det uspiselige kød ikke gik til spilde. Dem der normalt fik glæde af kødet var hundekoblet.

Begejstrede beskrivelser af parforcejagten og kongens rolle heri, som den i det ovennævnte citat, findes der adskillige af i Bordings *Den Danske Mercurius* såvel som i Bartholins *Mercurius*. Som nævnt var formålet fortrinsvis at fremhæve kongens fysiske egenskaber, men også mere moralske karaktertræk kunne fremhæves som i nedenstående hovednyhed fra september-nummeret af *Den Danske Mercurius* i 1674:

²³ Bording 1984, s. 353-354.

²⁴ For en uddybende beretning om parforcejagten forløb og mandskab, se: Baagøe 2016, s. 21-49.

- 1 Som Tiden løber om/ och ikke veed at hvile/
 Mand sine gjerninger och efter den maae stille.
     Hvad ret bestilles skal/ och hafve nogen klem/
     Det paa sin egen Tid i verk skal sættes frem.
 Som Hjorte-Jagten paa det beste nu skal være/
 Vor Konge der til er vel frisk och rask en Herre:
     Ja tit fra Morgenstund indtil den mørke Nat
     Med Hest och Hund er i den vilde Skov och Krat.
 Saa stoor er ingen Hjort/ saa let den ikke render/
 Han Naade den til Hest jo matter ud och vender.
     Saa kronet er ey den/ och mange tæler aar/
     Den for hans Majestæt jo sig at gifve faaer.
 Lad være/ den sig kand i nogle timer holde/
 Den dog af mathed mage sig kaste need/ och tolde
     Med det den kjærest har/ och ved en Jæger sang
     Udaf hirschfængerens annamme dødsens fang.
 Ey Falken er i flugt saa svingendis och vendig/
 Som Kongen i sin færd er fyrig och behændig.
     Naar Hunden gifver hals/ och Jægerhornet gaer/
     Da gjelder det/ hvo sig at skynde best formaer.
 Det hannem er for slet/ med skud et Djur at røre/
 Thi saadant kand och tit en slumpeskytter [skytte, som rammer
 ved et tilfælde] gjøre.
     Ney / saa som al hans Jd heroisk er och sær/
     Vil hand/ at det skal och paa Jagtens vises her.
 Hvo kand hans Majestæt ilig Tidsfordrif mißunde?
 Sit høye kald och plict hand der med ingenlunde
     Forsømmer ligevel; men som en Fader/ sig
     For sine Rigers gafn umager idelig.²⁵

Ifølge Bording kom Christian 5.s heroiske karaktertræk altså også til udtryk i hans syn på jægerens ageren under jagten. Der var grader af hæder i, hvordan man gjorde en ende på det jagede dyrs liv, og her var parforcejagten nådestød langt mere ærefuldt end en "slumpeskyttes" tilfældige held. Bordings karakteristik fortalte imidlertid ikke hele historien. Andre kilder afslører nemlig, at Christian 5. hyppigt benyttede sig af enten gevær eller pistol til at nedlægge alskens vildt. Adskillige gange tog han endda ud i en såkaldt skydevogn, hvorfra han nedlag-

²⁵ Bording 1984, s. 401.

de vildtet.²⁶ Dette blev dog sjældent rapporteret i *Den Danske Mercurius* eller i *Mercurius*. Her var den dramatiske parforcejagt tydeligvis godt læsestof såvel som en lettere måde at fremhæve kongens heltemodige egenskaber. Antager vi, at parforcejagten modsat de øvrige jagter ikke alene havde drabet som formål men mere iscenesættelsen i sigte, var det selvfølgelig også naturligt, at Bording gav den jagttype mere spaltepads.

Tilfældige eller kuriøse hændelser på parforcejagten kunne ligeledes blive det centrale tema i avisreportagerne – så længe kongen forblev den egentlige hovedperson – som f.eks., når Bording kunne berette at:

Men det er merkeligt/ som sig i disse dage
 Ved Esserum tildroeg/ hvor hand var och at Jage.
     Vel Stoer en kronet Hjort/ af hannem mattet af/
     Udi den ferske Søe sig til at svømme gaf:
 Dog Jægerne til baads mod Landet hannem vende/
 Hvor hand strax greben bleef/ och Kongen koem til hænde.
     Men ret ved same sted/ som hand i Lande dreef/
     Et gammelt stykke Guld i Vandet funden bleef.
 Det siutes som en Mynt: Dog ingen kand udgrunde/
 Hvad der paa standet har/ saa vel som och hvorlunde
     Det der hen kommen er/ och i vel langsom Tid
     Har ligget skjult/ maae skee; Thi giemmes det med flid.
 I voris gamle Low om Dannefæ vel skrives:
 At findes Sølf och Guld/ det Kongen bør gifves:
     Dog saadant hænder sig ey tit. Med dette kand
     Ret kaldis Dannefæ: thi Kongen self det fand.
 Hand paa sin Jagt bekoem det røde Guld til Bytte:
 Ja gifve Gud/ at hand til Landsens Gafn oc Nytte/
     Med vise Gierninger oc Raad opjage maae
     Den gyldne Fred oc Ro/ som hand har til Attraa.²⁷

Det omtalte fund var en guldrakteat, som var en så stor mærkværdighed, at fokus skiftede fra parforcejagten dodelige endemål til dette usædvanlige hængesmykke. Som reportagen afslører, tog kongen “det røde Guld til Bytte” og lod det indgå i Det Kongelige Kunstkammers

²⁶ *En paa tysk ført Dagbog over Christian V's Liv i Aarene 1681-1699, udarbejdet af en kgl. Kammertjener.* Det Kgl. Bibliotek, Rostg. 62 folio.

²⁷ Bording 1984, s. 309-310.

samlinger. I dag indgår brakteaten i Nationalmuseets samlinger og kan ses i den permanente udstilling *Danmarks Oldtid*.

Andre hændelser kunne også fjerne fokus fra parforcejagten kulmination med kongens drab på det jagede dyr:

- 6 En artig Hjorte-Jagt i denne Maanet skeede /
 Som Majestæten self har været paa tilstede /
 Med begge Dronninger och deris Jomfru flok /
 Som alle tidsfordrif och Hu-rot [underholdning] finge nok.
 Thi Kongen self til Hest med Jæger spivd och landse
 Vel mangel ædel Hjort fra lifvet tvang at dandse.
 For Fruentømret hand der nest med zirlig skik
 Skal Landsen need i Jord / at den i stykker gik.
 Men Dronningen [Charlotte Amalie] lyst med kule var at skyde
 Raabukken need / och loed ey Kongen sig fortryde /
 Dem self at hjelpe til. En hver tilgjorde sit:
 Saa mangel der af fik en steeg til sin profit.
 Men detsom lykligst loed / och gjorde dennem blide /
 Var at hans Majestæt / mod den vedtagne vide /
 Sit Jæger tegn og baand ey kunde vise frem /
 Hvor ofver hand i straf och bleef strax sat af dem.
 Hvor gladelig hand loe / kand Jeg ey nær beskrive:
 Men dette veed Jeg vist/hænd dennem faaer at gifve
 Vel skønt et gjestebud ude den grønne Skow /
 Och der med fylde sin paalagte Jægerlow.²⁸

Nyhedsindslaget er en kende diffust, og omtalen af kongens brug af kastespyd – antagelig stødspyd – og lanse indikerer enten, at man afholdt parforcejagt eller en såkaldt tysk jagt. Sidstnævnte bestod i, at man nogle dage før den egentlige jagt indhegnede et større område med jagtduge eller net. Gradvist indsnævrede man området for til slut at drive de indfangede dyr ind på en pandplads, der på fransk havde den meget rammende benævnelse *place de massacre*. Her kunne de indfangede og sikkert opskræmte dyr vente på jagtselskabet, der enten med spyd eller geværer gjorde en ende på deres liv.²⁹ Der findes ikke synderlig mange omtaler af den tyske jagt i samtidige kilder. En enkelt undtagelse fandt sted i september 1688, og omtaltes antagelig i

²⁸ Bording 1984, s. 358.

²⁹ Baagøe 2016, s. 44-45.

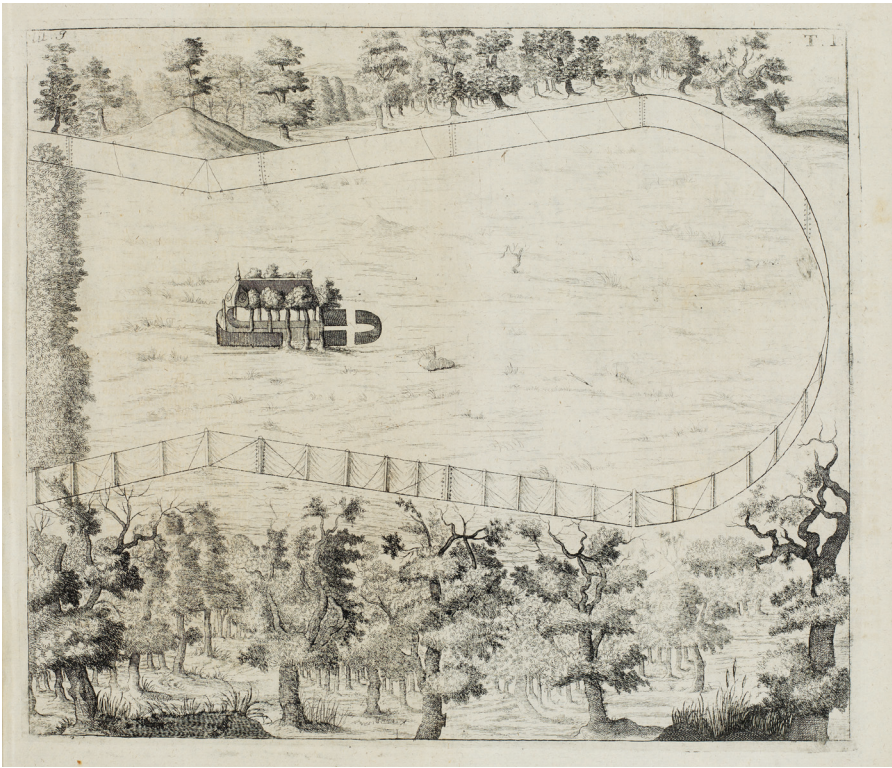
Bartholins *Mercurius*. Her arrangeredes en tysk jagt i anledning af den saksiske kurprins Johan Georg, den senere kurfyrste Johan Georg 4., og hans moder kurfyrstinde Anna Sophie – Christian 5.s søsters besøg. Besøget var antagelig et indledende præludium til en aldrig realiseret forlovelse mellem kurprinsen og Christian 5.s datter Sophie Hedevig. Jagten var et af flere arrangementer i anledning af det fyrstelige besøg. Også svanejagter, rævejagter, en række udefinerbare jagter, komediespil samt en større maskerade, afholdt den 25. september, underholdt de saksiske besøgende.³⁰

Var der tale om en parforcejagt tilbage i september 1673, så var det en aparte en af slagsen. Som omtalt ovenfor afsluttedes en parforcejagt med fyrstens nådestød – enten med hirschfænger eller stødspyd – på den segnede hjort. At lade dronning Charlotte Amalie fælde råbukken med et gevær synes derfor overraskende, da det vidner om, at man kunne slække på parforcejagten ellers så formaliserede ceremonier, hvor kongen var centrum for dødseksekveringen. Ligeledes pudsigt var det en råbuk – hvis vi skal tro Bordings – dronningen fældede, hvilket man sjældent drev parforcejagt på. Generelt er Charlotte Amalies jagt-tilbøjeligheder et lidet dokumenteret aspekt af hendes liv, hvilket også gør Bordings omtale interessant. Jagt var en yndet fritidsbeskæftigelse for flere af de enevældige kongers bedre halvdele, og netop jagt med gevær var angiveligt en foretrukken jagtform for Charlotte Amalie. En endnu mere entusiastisk jæger var enkedronning Sophie Amalie, der også deltog i den omtalte jagt. Enkedronningen skulle have næret en stor forkærlighed for svanejagt, men det afholdt hende ikke fra at nedlægge større bytte.³¹ I september-udgaven af *Mercurius* fra 1684 kunne Bartholin berette om en situation meget lig den ovennævnte. Begivenheden fandt sted ved en jagt på Frederiksborg. Nu var:

Det første Jagte-Skud/ vor Enke-Dronning gjorde
I denne Jeger-Striid nedfældede til Jorde

³⁰ *Mercurius*, 1, september 1688, s. [2]; *Mercurius*, 2, september 1688, s. [1-2]; Johan Bartram Ernst & Johannes Laurentzen: *Tage-Register über Des Allerdurchläuchtigsten Großmüchtigsten Königs und Herrn/ Hn, Christian des Fünften/ Königs zu Dennemarck/ Norwegen/ der Wenden und Gothen/ Hertzogen zu Schleßwig/ Holstein/ Stormarn/ und der Dithmarschen/ Grafen zu Oldenburg und Delmenhorst/ Glorwürdigste Lebens- und Regierungs-Geschichte/ Nebst Anfügung einiger Medaillen und Allerhöchstgedachter Majestät Königlichen Prächtigen Leichbegängniß*, 1701, s. 221.

³¹ Julius Albert Fridericia: Sophie Amalie. Carl Frederik Bricka (udg.): *Dansk biografisk Lexikon. Tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537-1814*, 16, 1887-1905, s. 169-170.

Ill. 4: Illustration af en pandplads til den tyske jagt fra Johann Täntzers *Der Dianen hohe und niedere Jagtgeheimniß, darinnen die gantze Jagt-Wissenschaft außführlich zu befindnen* (1682–89). Foto: Det Kgl. Bibliotek.

En rig bekronet Hiort/ der paa er Kongen Giæst/
Som hinde Strax igien tragterer allerbest³²

Igen er det svært at afgøre, hvilken jagt der var tale om. I et dagregister skrevet over Christian 5.s gøren og laden omtales godt nok en parforcejagt i august 1684, men denne fandt sted ved Jægersborg.³³ En forklaring på de to dronningers skud kunne være, at de som tilskuere til kongens parforcejagt fordrev tiden med at nedlægge tilfældige dyr, der ikke var udpeget til hovedjagten.

³² *Mercurius*, 2, 1. september 1684, s. [1-2].

³³ *En paa tysk ført Dagbog [...]*. Det Kgl. Bibliotek, Rostg. 62 folio.

Vender vi tilbage til Bordings noget diffuse beskrivelse af jagten, bidrager hans afsluttende bemærkninger også til en dybere forståelse af den kongelige jagt. For kongen havde jo opført sig klodset, og han: "Sit Jæger tegn og baand ey kunde vise frem". Resultatet blev, at kongen måtte straffes efter den såkaldte jægerlov eller jæggerret. Jægerloven var en central del af de kongelige jagter – navnlig parforcejagten – hvor man efter endt jagt opgjorde jagtdeltagerens "lovovertrædelser", og med kongen som dommer lod forrette en passende straf. Straffene var ofte korporlige, men betragtedes i samtiden som en fornøjelig afslutning på jagten, hvilket den irsk-engelske gesandt Robert Molesworth uddybede i sin kritiske beretning om Danmark i *An Account of Denmark, As It was in the Year 1692*:

Then Proclamation is made, if any can inform the King (who is both Supreme Judge and Executioner) of any Transgression against the known Laws of Hunting that day committed, let him stand forth, and accuse; the accused is generally found guilty; and then two of the Gentlemen lead him to the Stag, and make him kneel down, between the Horns, turning down his Head with his Buttocks up, and remove the Skirts of his Coat, which might intercept the blows; then comes his Majesty, and with a small long Wand gives the Offender some Lashes on his Posterious, whilst in the mean time the Huntsmen, with their Brass-Horns, and the Dogs with their loud Openings, proclaim the King's Justice, and the Criminal's Punishment.³⁴

Bordings beskrivelse af kongens brud på jagtlovene må have været en sjælden begivenhed, der alligevel stemmer godt overens med den morskab, der omgærdede jagtretten. Christian 5.s villighed til at lade sig straffe vidner desuden om et interessant aspekt af den kongelige jagt, nemlig tilsidesættelsen af det stive ceremonielle hofliv til fordel for et mere afslappet samvær mellem kongen og de rangforordnede undersåtter. En praksis vi ellers primært associerer med enevældens maskeradekultur. Men hvor man i maskeraden – i hvert fald i teorien – kunne gemme sig bag udklædning og maske, anonymiseredes jagtdeltagerne ikke. Der var heller aldrig tvivl om Christian 5.s rolle som enevældig hersker, og eksekveringen af kongens straf kan kun være sket med hans

³⁴ Robert Molesworth: *An Account of Denmark, As It was in the Year 1692*, London 1694, s. 172.

egen tilladelse. De kongelige jagter bar således også præg af en afslappet omgangsform, der i Bordings omtale af den muntre Christian 5., som lod sig straffe, giver den ophøjede enevoldshersker nogle menneskelige og sikkert for mange samtidige læsere relaterbare facetter. Selv den ellers så evigt kritiske Molesworth måtte erkende, at jagten var en: "Sport the King allows great freedom to his Domesticks, and Ministers, who commonly do all accompany him wherever he goes; insomuch that he seems to lay aside all Majesty, and the Formalities of it for that Season."³⁵

Jagten og udenrigspolitikken

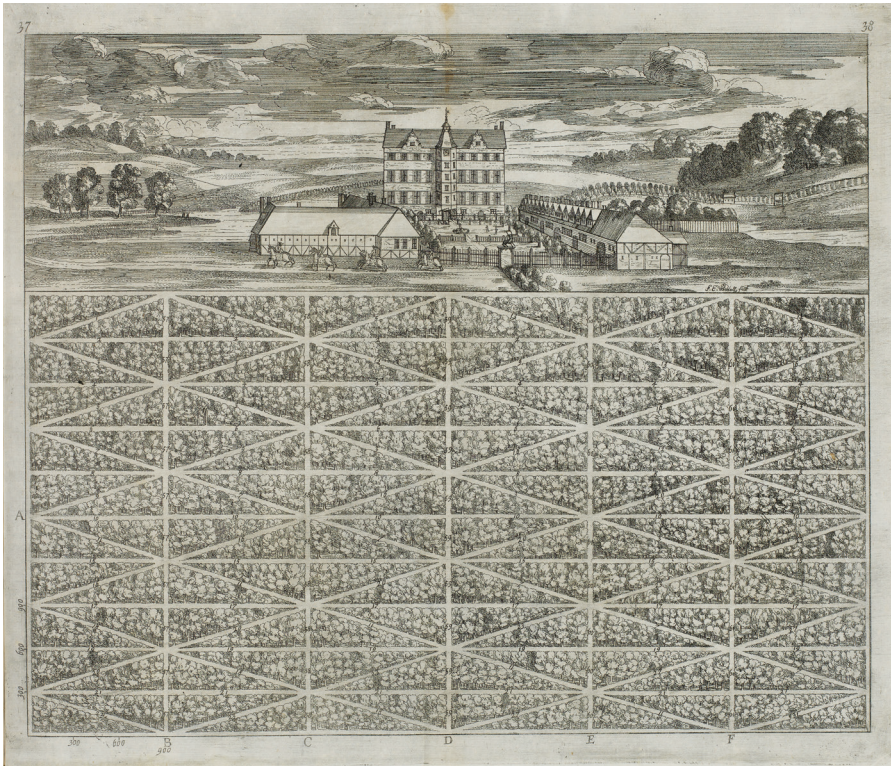
Molesworths beskrivelse af Christian 5.s jagtglæder baserede sig med al sandsynlighed på irerens egne oplevelser af den kongelige jagt – enten som aktiv deltager eller tilskuer – og han var ikke den eneste gesandt, der kom til at opleve parforcejagten. Som Bording kunne rapportere i 1672, fik en af Molesworths forgængere, hertugen af Richmond Charles Stewart, den fornøjelse at blive højtideligt trakteret under en storstilet parforcejagt på Jægersborg i oktober måned:

- 1 Som Luften end er frisk/ och sig til Jagt beqvemmer/
Mand Daner Kongen fast hver anden Dag fornemmer/
Med Jæger hoorn til Hest paa jagten ud at gaa;
Saa mangen kronet Hjort for hannem bukke maa.
- 2 Gesanten Richemont och ey ret længe siden/
Med Hannem ude var/ til at fordrifve Tiden/
Och fik at gifve magt / at selver Engeland
Med sin Par force Jagt ey Kongen trænge kand.
Paa Jægersborg hand bleef med præctig stads oc foere
Modtagen herligen af Kongen och de stoere
Slet intet spardes der af Vin oc ædel drick/
Sampt anden tractament/ en hver jo fuldt op fik.³⁶

Stewarts rolle som æresgæst på en parforcejagt er noget mærkværdig. For selvom gesandter kunne deltage i parforcejagterne – for det meste som tilskuere – må jagt til ære for en gesandt have hørt til sjældenhederne. Stewart var tiltrådt som engelsk gesandt den 29. marts. Den 14.

³⁵ Molesworth 1694, s. 171.

³⁶ Bording 1984, s. 313.

Ill. 5: Der fandtes flere udgangspunkter, hvorfra Christian 5. kunne ride sine parforcejagter. Jægersborg Slot og det dertilhørende jagtområde var dog kongens foretrukne. Dette prospekt fra Tänzers førnævnte *Der Dianen hohe und niedere Jagtgeheimniß, darinnen die gantze Jagt-Wissenschaft außführlich zu befinden* afbilder jagtslottet ganske godt, om end det foranliggende system af jagtveje er Tänzers opfattelse af et ideelt parforcejagtsystem og derfor fri fantasi. Foto: Det Kgl. Bibliotek.

juni fik han sin første offentlige audiens hos Christian 5.,³⁷ mens han altså lidt over tre måneder efter højtideligt deltog i en parforcejagt på Jægersborg. Måske har hans rang som hertug og et fjernt slægtskab med den engelske konge Charles 2. været nok til at gøre lidt ekstra ud af hertugens gesandtskab. Alternativt var det måske ikke ualmindeligt, at parforcejagter tilrettelagdes til ære for en gesandt. Under Frederik 4. regeringstid inviteredes den engelske gesandt James Vernon på parforcejagt ved Jægersborg. Det bemærkelsesværdige ved denne jagt var, at hovedpersonen Frederik 4. manglede, da han opholdt sig i Holsten

³⁷ Emil Marquard: *Udenlandske gesandter i Danmark indtil 1914*, 1952, s. 125.

på tidspunktet for invitationen. Invitationen kom da heller ikke fra kongen, men fra jagtpersonalet på Jægersborg.³⁸ Hvor om alting er, så reserverede Bording en hel del plads til omtale af Stewarts ankomst til Danmark samt en højtidelig hyldest af ham, efter han under sit gesandtskab døde ved en drukneulykke i Øresund.³⁹

Ellers var fyrstelige besøg ofte synonymt med hyppige jagtture, hvis altså vind og vejr tillod det. Bartholins beretning om den saksiske kurfyrstindes og kurprins besøg i 1688 er allerede nævnt. 18 år forinden i 1670 rapporterede Bording om et lignende besøg, hvor kurprins' Johan Georgs (4.) far til kurprins Johan Georg (3.) besøgte sin svoger i Danmark sammen med sin frue. Adskillige festivitats tilrettelagdes til ære for de saksiske gæster, hvoraf Bording bemærkede et større festfyrværkeri, som kurfyrsten selv fik lov til at tænde. Men også "Jagt och Ridderspil", benyttede som et fornøjeligt tidsfordriv: "Som slig en ædel Prinds sin lyst kan have til".⁴⁰

Fire måneder efter, i februar 1671, fandt endnu et fyrsteligt besøg sted. Denne gang var det den gottorpske hertug, Christian Albrecht, der gæstede Christian 5. Besøget var af en noget mere alvorlig karakter, da formålet var at bilægge stridighederne om arverettighederne til grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst, som både Christian Albrecht og Christian 5. gjorde krav på. Trods Alvoren havde man ifølge *Den Danske Mercurius* alligevel tid til ridderspil og jagt.⁴¹ Hertugen fornøjede sig antagelig ikke med parforcejagter, da disse normalt afholdtes i sidste halvdel af året.

Der synes ikke at have været en præcis start- og slutdato for parforcejagtsæsonen. Den gængse opfattelse af, at parforcejagts afslutning faldt på Sankt Hubertus dag, 3. november, blev godt nok bekræftet af Bording i et indlæg fra 1674:

³⁸ Lacombe de Vrigny: *Travels Through Denmark And some Parts of Germany: By way of Journal in' the Retinue of the English Envoy, in 1702. With Extracts of several Laws, relating to the Absolute Power of the King, Religion, and Civil Government of the Country: Including, The Military and Maritime State thereof: The whole Illustrated with divers Curious Remarks; And A Map of the Isle of Huen &c.*, London 1707, s. 116-118.

³⁹ Bording 1984, s. 294, 321-322 & 353.

⁴⁰ Bording 1984, s. 217.

⁴¹ Knud J. V. Jespersen & Ole Feldbæk: *Revanche og neutralitet 1648-1814. Dansk udenrigspolitisk historie*, 2006, s. 105-109; Ernst & Laurentzen 1701, s. 52-54. Bording 1984, s. 233.

- 3 Som Vinteren nu til sit indtog gjør beredning/
 Och Skowen har aflagt sin grønne Sommer-kledning/
 Har Kongen slutning gjort paa sin par force Jagt/
 Och/ til et andet Aar/sig alt med den afsagt.
 Hvorfor hans Naade selv i Jæger dragt och foere
 Mod begge Dronninger saa vel som och de stoere
 Fremikoem/ och gaf vel stoert et gjestebud och maal
 Til dem paa Jægersborg/ och drak Sanct Hüberts Skaal.⁴²

Men trods den højtidelige afslutningsjagt i november 1674, var det i virkeligheden vejr og vind eller vigtige statsager, der afgjorde, hvornår man afsluttede sæsonen. Året forinden havde Bording nemlig berettet, at parforcejagtsæsonen var indstillet i oktober, altså inden Sankt Hubertus Dag. Årsagen hertil var de for korte dage og for stor fugtighed i luften.⁴³

Mens Christian Albrechts besøg formodentlig ikke bød på parforcejagt, var de württembergske prinser Wilhelm Ludwig og Karl Friedrich, sønner af hertug Eberhard 3., mere heldige. I november samme år gæstede de Danmark. Udover at besøge i Kunstkammeret, hvor de så Christian 5.s kronregalier,⁴⁴ inviterede kongen dem også på parforcejagt:

Ved den ny-fundne Jagt [parforcejagt]/ hand [Christian 5.]
 har haft dennem paa/
 Och sige: de til den ret aldrig lige saae.
 Vel stoer och rask en Hiort hand self til Hest oprende/
 Til den omsider falt udmattet ofver ende/
 Och fik af hannem Fang. Och vorder mig beret/
 At hand foruden Hund end da bestilte det.
 Det er den tredie/ som er paa saadan maade/
 Forudens Mjønders [mjøhunde/meute-hunde] hjælp/ opjaget
 af Hans Naade.
 Hvor af mand dømme kand/ hvor fyrig/ frisk och let
 Hand er til al sin id [gerning]/ och vorder sjælden træt.⁴⁵

⁴² Bording 1984, s. 414.

⁴³ Bording 1984, s. 361.

⁴⁴ Jørgen Hein: *The Treasure Collection at Rosenborg Castle. The Inventories of 1696 and 1718. Royal Heritage and Collecting in Denmark-Norway 1500-1900*, 1, 2009, s. 68.

⁴⁵ Bording 1984: s. 269-270.

Vi skal selvfølgelig være forbeholdende over for Bordings skildring af de to duperede hertugsønners oplevelse af parforcejagten og Christian 5.s jagtegenskaber. Alligevel rummer hofpoetens skildring en vis grad af sandhed. For parforcejagtens hovedformål ligesom besøget i Kunst-kammeret har utvivlsomt været at imponere de württembergske gæster.

Overdådigt totalteater eller kongeligt tidsfordriv?

Der skal ikke herske tvivl om, at Bording og (i mindre grad) Bartholin skrev parforcejagten og jagtens hovedrolleindehaver ind i et større narrativ, der bekræftede enevældens magt i en symbolsk forstand. Men vælger man at fokusere på nyhedsindslagernes beretninger om jægerkongen Christian 5., risikerer man at overse en vigtig pointe, der gentages i flere af reportagerne. Parforcejagten var og blev et tidsfordriv, hvor kongen kunne trække sig tilbage fra statssagerne og fornøje sig:

- 3 Med Jagt och Ridderspil och anden saaden foere/
 Som er berømmelig och gængs iblant de store/
 Ja styrker legomet/ gjør der til Sindet tro/
 Vor Konge stundom har sin tidzfordrif och ro.⁴⁶

Netop på grund af det faktum, at der var tale om en fritidsfornøjelse, anes der også en vis forsigtighed i fremstillingen af kongens jagtventyr. Godt nok havde jagten en symbolsk berettigelse for den repræsentative offentlighed, men undersåtterne – eller i hvert fald læserne af *Mercurius*-aviserne – måtte ikke få den opfattelse, at de hyppige jagtture distraherede kongen fra rigets statssager. Hos Bording såvel som hos Bartholin understregedes det gang på gang, at jagten var en fritidsfornøjelse, der aldrig gik ud over Christian 5.s forpligtelser som statsmand. Jagt kom derfor kun på tale efter regeringsarbejdets tilfredsstillende udførelse. Allerede i Bordings tidligste omtale af parforcejagten havde han påpeget, at: “Hvad hand [Christian 5.] af Tiden fra Regeeringen har ofver /”⁴⁷ blev brugt på jagt, ridderspil og søvn. Dette forsvar gik igen i forskellige afskygninger hen over årene. I oktober-nummeret fra 1672 kunne man f.eks. læse:

⁴⁶ Bording 1984, s. 405.

⁴⁷ Bording 1984, s. 213.

Hans Majestæt / naar hand for Statens høye Sager
 Kan stundom hafve Tid / hand ud i Landet drager /
 Hvor hand med Jagten har sin lyst och tidsfordrif /
 Och skiller mangan vel saa rask en Hjort ved lif⁴⁸

Eller i september-nummeret fra 1674, hvor parforcejagten ellers var månedens hovednyhed. Efter en lovprisning af kongens jagtegenskaber, var det alligevel nødvendigt at påpege, at:

Hvo kand hans Majestæt ilig Tidsfordrif mißunde?
 Sit høye kald och plict hand der med ingenlunde
 Forsømmer ligevel; men som en Fader/ sig
 For sine Rigers gafn umager idelig.⁴⁹

At parforcejagten optog meget af kongens tid, kan der dog ikke herske tvivl om. Kigger vi f.eks. i Christian 5.s dagbøger og førnævnte dagsregister over kongens hverdag, ses det, at Christian 5. – i hvert fald i de sidste cirka ti år som regent – hyppigt gæstede sine slotte mod nord med henblik på jagt og navnlig parforcejagt.⁵⁰ En enkelt parforcejagt kunne endda optage størstedelen af en hel dag, som Bording entusiastisk berettede i 1674:

- 1 Som Daner Koning i den grønne Lund och Hede.
 Fornemmer nu best Tid/ de vilde Djur at beede/
 Da gaar hans Majestæt och stundom vel saa vidt
 I Landet ud/ och sig med Jagt forlyster tit.
 Saa frisk och let en Hjort for hannem aldrig springer/
 Hans Naade den til Hest Jo render op och tvinger.
 Som hand i sidste Jagt paakjende loed och see/
 Der hand paa saadan vis op Joeg och sprengde tre.

⁴⁸ Bording 1984, s. 309-310.

⁴⁹ Bording 1984, s. 401.

⁵⁰ Kong Christian den Femtes egenhændige Dagbøger, meddelt af Christian Molbech. *Historisk Tidsskrift*, 2:1, 1847, s. 469-530; Kong Christian den Femtes egenhændige Dagbøger. Fortsættelse. "Memorial og Journal for Anno 1691", meddelt af Christian Molbech. *Historisk Tidsskrift*, 2:2, 1848, s. 175-258; Kong Christian den Femtes egenhændige Dagbøger. (Slutning.) 1696, meddelt af Christian Molbech. *Historisk Tidsskrift*, 2:2, 1848, s. 555-576; Kong Christian V's egenhændige Dagbog for Aaret 1694, meddelt af Carl Frederik Bricka. *Danske Magazin, indeholdende Bidrag til den Danske Histories og det Danske Sprogs Oplysning*, 5:4, 1898-1901, s. 231-322; *En paa tysk ført Dagbog [...]*. Det Kgl. Bibliotek, Rostg. 62 folio.

Men der iblant var een/ som vilde sig ey gifve/
 Men tre gang ofver Strand at svømme/ sig lod drifve;
     Men Kongen saa til baads/ och saa til Hest igien/
     Udi sex timer det udholdte dog med den.
 Der med var det och gjort/ saa den tilnødtes maatte/
 For sig at bøde med det beste som den aatte.
     Hvor rask den var til foeds/ Hvor længe den undgik/
     Den dog for Kongens Haand fik lff at lade fik.⁵¹

Det er vanskeligt at vurdere, om læsere af *Den Danske Mercurius* og *Mercurius* vitterligt var skeptiske over for kongens hyppige jagtaktiviteter. Der eksisterer imidlertid en enkelt (forsigtig) samtidig kritik af parforcejagten i skriftet "Fyrstelig Tankering". Dette politiske skrift blev skrevet kort tid efter Christian 5.s tronbestigelse og indeholder en række råd til den enevældige konges politiske ageren. Skriftet slutter af med et afsnit "Om Kongelig Respect at mesnagere [menagere, at moderere sig]", og her kunne den anonyme forfatter ikke afholde sig fra at påpege en vis bekymring blandt kongens undersåtter:

deroffver, at eders Maj. *hazarderer* sin Kongelig Person paa *force Jact*, thi som *moderat exercis* er god oc sund, saa svechis Naturen, leffver och blod forhissis, ia *Spiritus vitales cum semine dissipis* ved saa hefftig en bevægelse, saa at dersom ieg forgriber mig med denne aller underdanigst *Insinuation*, da er det høyskyldigst *devotion* och aller underdanigst kierligst ærbødighed imod min Arffvekoning, som kommer mig til at begaae denne *faut*.⁵²

Kritikken eller opfordringen var ikke direkte rettet mod parforcejagten som en decideret tidsrøver fra de mere alvorlige sider af den enevældige konges forpligtelser. Men forfatteren var dog stadig bekymret over mængden af parforcejagt, Christian 5. kastede sig ud i.

⁵¹ Bording 1984, s. 305.

⁵² "Fyrstelig Tankering", en Forestilling rettet til Christian den Femte af en Unævnt, kort efter hans Tronbestigelse, meddelt af Julius Albert Fridericia. *Danske Magazin, indeholdende Bidrag til den Danske Histories og det Danske Sprogs Oplysning*, 4:4(III), 1871, s. 284.

Ekskurs: Samtidige omtaler af den kongelige jagt

Det må formodes, at Bording såvel som Bartholin havde kontakter ved hoffet, der videreformidlede de begivenheder, man fandt relevante at få i trykken. I den forstand giver *Mercurius*-aviserne et værdifuldt indblik i Christian 5.s og hoffets hverdag. Der er selvfølgelig tale om et panegyriske billede af kongens gøren og laden, hvilket bidrog til at opbygge og vedligeholde billedet af den enevældige herskers enestående atletiske egenskaber og mod. Set i forhold til de til tider storladne beskrivelser af de kongelige jagter, findes der ingen andre samtidige trykte skrifter, der med så stor omhu bidrog til denne del af Christian 5.s karakteristik. Enkelte forsøgte sig dog med større eller mindre held, og i det følgende beskrives to af disse skrifter. Den ene udkom i sin fulde længde, mens det andet var tilsigtet en offentliggørelse, hvilket kun delvist realiseredes.

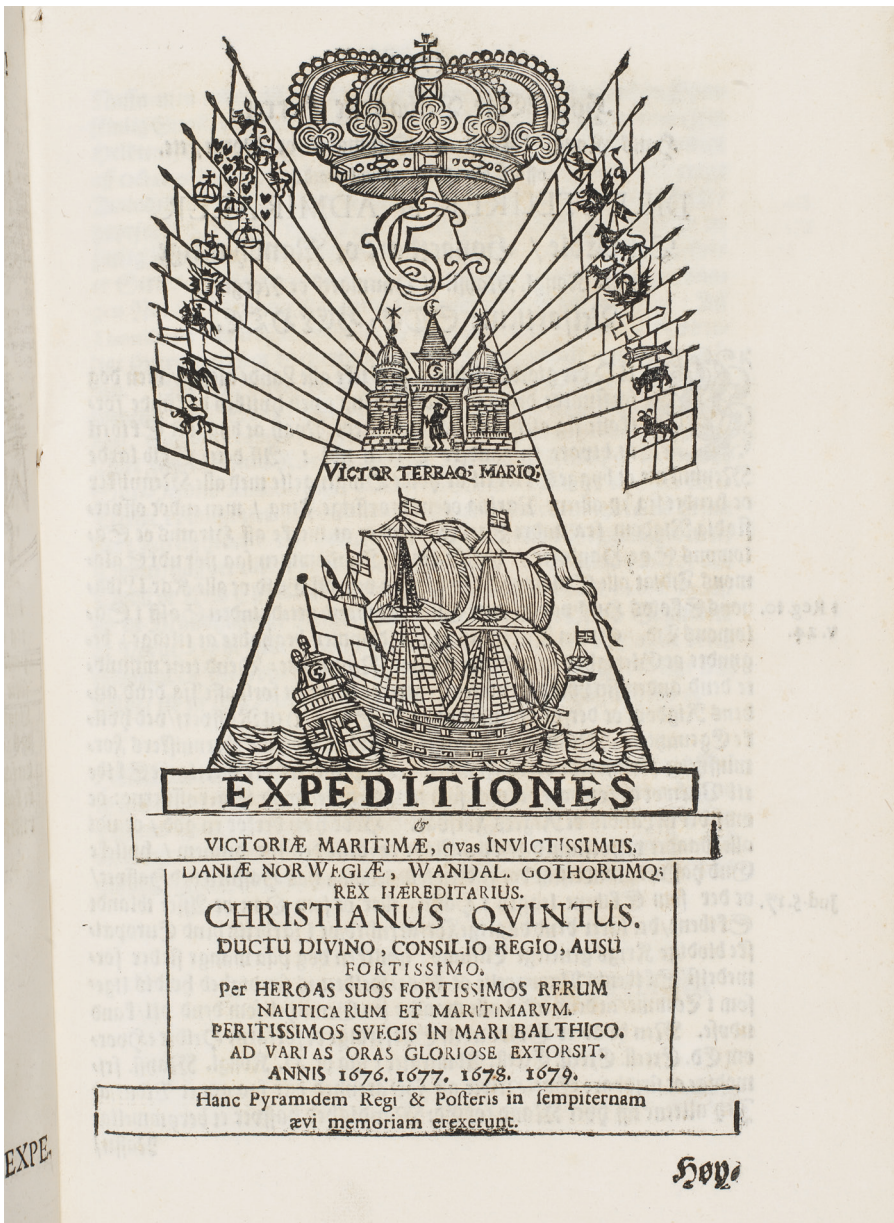
Sidstnævnte stammer fra Birkerød-præsten og senere biskop over Viborg stift Henrik Thomsen Gerner (1629-1700). Gerners litterære virksomhed er stor og spænder over adskillige emner, såsom teologi, etik, historie, oldtidsforskning og lingvistik. Også samtidens så populære lejlighedsdigtning⁵³ bidrog Gerner til med en del skrifter, hvoraf *Den store Nordens-Konnings Kong Christian den femtes Illias og Ulysses må betragtes som det vægtigste og mest ambitiøse*. Som titlen indikerer, er skriftet inspireret af Homers *Iliaden* og *Odyseen*. Det består af tre dele, er delvist skrevet på alexandrinere og anses af visse som en slags fortsættelse af Bordings *Den Danske Mercurius*,⁵⁴ hvilket dog er usandsynligt, da der ikke er tale om en avis, men et biografisk heltepos over Christian 5. Idéen til skriftet fik Gerner i forbindelse med Skånske Krig, hvor formålet blev at skildre krigen – med kongen i centrum. Enkelte litteraturhistorikere har givet skriftet en hård medfart for dets manglende poetiske kvaliteter,⁵⁵ mens andre har anfægtet dets historiske værdi pga. Gerners alt for ensidige og storladne skildring af Christian 5. Godt nok var Gerner hverken nogen Bording eller Kingo, men kvaliteterne af skriftets første bind var alligevel gode nok til, at kongen tildelte Gerner 200 rigsdaler i trykkeløn.⁵⁶ At skriftets historiske nøjagtighed lider et knæk pga. Gerners panegyriske og ensidige tilgang til historien er delvist korrekt. Et eksempel herpå er Gerners skildring af krigens fredsafslutning. Christian 5., der pga.

⁵³ Jf. Olden-Jørgensen 1996.

⁵⁴ Julius Paludan: *Danmarks Litteratur mellem Reformationen og Holberg. Med Henblik til den svenske*, 1896, s. 294.

⁵⁵ Se f.eks.: Paludan 1896, s. 294; Carl Sophus Petersen & Vilhelm Andersen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie*, 1, 1929-34, s. 903.

⁵⁶ Camillus Nyrop: *Bidrag til den danske Boghandels Historie*, 1, 1870, s. 211-212.

Ill. 7: Udover den egentlige tekst indeholder første bind af Gerners *Dend store Nordens-Konnings K. Christian Dend Femtis/ Berømmelige Land-Togs/ Oc Aff Gud forleente Lyckelige Seyervindingers Illas* en række vignetter såvel som nogle helsides kobberstukne fiktive/ tænkte sejrsmindesmærker med en tekst i lapidarstil som denne.

Foto: Det Kgl. Bibliotek.

Frankrigs indblanding ikke opnåede nogen landvindinger, fremstilledes nemlig stadig som sejrherren, der: “aff en sær Kongl. Ædelhed ladet sig bevæge ved H. K. M. aff Frankerige *Ludovic, XIV.* Hand Midling oc underhandling til at befordre udi Norden dend gyldene Fred, efterladt aff sin dobbelte Rettighed i hvilcken baade af Arff hannem tilhørde”.⁵⁷ Hertil skal det dog påpeges, at Gerners stil lå fint i tråd med andre samtidige lejlighedsdigteres vilje til at bøje sandheden til fordel for et mere rosende billede af Christian 5. Derudover indeholder Gerners også værdifulde historiske – navnlig topografiske – oplysninger, man ikke finder andetsteds.

Man har formodet, at Gerner skrinlagde bogprojektet på grund af de dårlige resultater af Skånske Krig.⁵⁸ Dette synes nu ikke at være tilfældet, da hans skildring af Skånske Krig og panegyriske beskrivelse af Christian 5.s rolle heri findes på tryk. Heri skildres i kapitler – af Gerner kaldet “*Expeditio*” – optakten til krigen samt træfningerne til lands, til søs og den egentlige fredsafslutning. Den anden del af skriftet findes også på tryk. Heri skiftede Gerner fokus og udvidede nu skriftet til en egentlig biografi om Christian 5. Gerner gik ikke tilbage i tid, men valgte at fortsætte, hvor han slap første del og skildrede således de næste fem år af kongens regeringstid. Fortællingen er noget mere rodet end den kronologisk-tematiske tilgang fra første del. I stedet er årrækken tematisk inddelt efter kongens specifikke bedrifter, f.eks.: diverse byggerier, udfærdigelsen af Christian 5.s matrikel samt indførelsen af Danske Lov i 1683.⁵⁹ Den aldrig publicerede tredje dels tidsspænd er endnu mere diffus både i dens tematiske inddeling såvel som det tidsmæssige spænd. Godt nok står der på et håndskrevet titelblad, at delen dækker tiden fra 1685 til 1692, men kapitlernes spænd er større. Desuden har fokus ændret sig endnu engang. Visse kapitler omhandler godt nok stadig specifikke begivenheder under Christian 5.s regeringstid, såsom hans rejser til Norge eller hans rejse til Bornholm og Christiansø. Andre kapitler er imidlertid forfattet som topografiske rejseskildringer, hvor den rejsende – dvs. Gerner – f.eks. oplevede det storslåede Frederiksborg

⁵⁷ [Henrik Thomsen Gerner]: *Dend store Nordens-Konnings K. Christians Dend Fentis/ Berømmelige Land-Togs/ Oc Aff Gud forleente Lyckelige Seyervindingers Ilias*, [uden trykkeår], s. 131.

⁵⁸ Christian Kaaber: Bispens bibliotek. Thomas Kingo og hans bøger, *Fund og forskning*, 57, 2018, s. 124.

⁵⁹ Henrik Thomsen Gerner: *Dend Store Nordens-Konnings K. Christians Dend Fentis Berømmelige Bedrifters Oc Fem Aars fra 1680 til 1685. Continuerende Ilias Eller Dend Anden Part*, [uden trykkeår].

Slot og omegn eller Jægersborg Slot med det omkringliggende parforcejagtlandskab. Det er også i disse kapitler vi finder en omtale af Christian 5.s parforcejagt. I modsætning til *Mercurius*-reportagerne, hvor kongens bedrifter var i fokus, rettede Gerner sit blik på landskabet og bygningerne heri. Eksempelvis forundredes Gerner over det sindrige, men også komplicerede system af parforcejagtveje man nemt kunne gå vild i i Store Dyrehave.⁶⁰ Grundlæggeren – altså kongen – omtaltes ikke. Det var i stedet monumentet i form af jagtvejene, Gerner dvælede ved.

Straks mere konkret blev Gerner i sit kapitel om Jægersborg Slot og den kongelige jagt, hvori de forskellige typer jagter opremsedes. Med hensyn til parforcejagten kunne Gerner berette:

Men Een for *Kongen* er, *Perforê* Jact kaldis dend,
Som ofte farlig er for Herren oc hans Svend.
Thi mangel Jæger faaer it stød oc pust saa fage
At hand det mindis kand i alle sine dage,
Igiennem tycken skov, moradser, stubb oc krat,
hand rider flyende, før hand faaer hiorten fat.
Hand følger ingen Vey, frem over bierg oc dale,
Er Hannem lige got, hand maae sig ey forhale,
Hvor over mangel gang hand styrter med sin hest,
oc faaer it farligt kneg [knæk], hvor ved er døden nest.
Hand gryft oc gierder ey i nogen maader acter
Hand udi fluend rend her bruger Jæger-facter,
det setter i hans krop, hans hud dend bliver tyck
Vell snart som hiortehud, som kaldis fast oc fyck.⁶¹

Gerner var således ikke sen til at påpege farerne ved parforcejagts forfølgelsesløb over alskens terræn. Beskrivelsen fortsattes med en undskyldning fra Gerner om egne utilstrækkeligheder inden for jagtkundskaben. Alligevel kastede Gerner sig i det følgende ud i en beskrivelse af jagten og dens faser. Selve jagten behandledes overfladisk og manglede f.eks. beskrivelsen af det kongelige nådestød på den udmattede hjort. I stedet præsenteredes en – delvist forestillet – skildring af den ceremonielle slagtning af dyret og ophængning af opsatsen, hvor Gerner ligesom

⁶⁰ *Dend Store Nordens Konnings H. Christians Dend Femtbis Berømmelige Bedrifters oc Syu Aars Lystgierningers Fra 1685 til 1692 Continuerende Ilias Eller Den tredie Part forfatted af H: K: M Underdanigste oc troerlictige forbeder hos Gud*, Det Kgl. Bibliotek, NKS 672^c 2'.

⁶¹ *Dend Store Nordens Konnings H. Christians Dend Femtbis Berømmelige Bedrifters oc Syu Aars Lystgierningers [...]*, Det Kgl. Bibliotek, NKS 672^c 2'.

Ill. 6: Kobberstukket portræt af Johan Tántzer fra *Der Dianen hohe und niedere Jagtgeheimnüss, darinnen die gantze Jagt-Wissenschaft außführlich zu befinden*. Foto: Det Kgl. Bibliotek.

Bording misforstod anvendeligheden af det nedlagte dyrs kød. Udover de ovenfor citerede linjer, blev Christian 5.s deltagelse i jagten ikke videre omtalt. Da der nu er tale om en stærkt rosende samtidsbiografi over Christian 5., er det påfaldende, at Gerner ikke formåede at sætte kongen mere i scene under jagten. Ved Christian 5.s andre bedrifter – f.eks. Skånske Krig – var kongen jo hovedperson. Gerner selv skrev som nævnt, at hans kendskab til jagten var begrænset, hvilket kan forklare den noget overfladiske skildring. Alternativt var jagtvejenes funktion i Store Dyrehave og kongens rolle ved parforcejagten i Gerners optik indforstået for den intenderede læser, og derfor behøvede han ikke at gå i detaljer.

En anden forfatter, man ellers skulle tro havde en betragtelig større viden om parforcejagt, var den tyske jagtmand Johann Tantzzer (1633-1690). Tantzzer havde fra 1670'erne og frem varetaget forskellige embeder inden for den kongelig jagt – først som fuglefænger ved Jægersborg Slot og senere som ulvejæger og varulvejæger i Jylland og Slesvig for så til slut at fungere som jagtinspektør ved Gammel og Ny Amagers vildt-

bane. I tiden fra 1682 og frem til 1689 udgav han det selvfinansierede trebindsværk *Der Dianen Hohe und Niedere Jagtgeheimnüssz/ Darinnen Die gantze Jagt-Wissenschaft Auszföhrllich zubefinden*, der blandt jagthistorikere betragtes som et epokegørende værk.⁶² Skriftets styrke – men også dets svaghed – er, at Tüntzer udelukkende baserede sine studier på egne observationer og viden om jagten. På nær nogle enkelte bibelske citater er skriftet således blottet for brug af ældre jagtlitteratur og må betragtes som Tüntzers egenhændige ekspertviden vedrørende jagt-tekniske emner såsom: vildtbeskrivelser, jagthuse, jagtredskaber, jagthunde og jagtformer. Sidstnævnte er selvfølgelig interessant i denne sammenhæng, men man vil dog blive skuffet, hvis man forventer en udførlig beskrivelse af parforcejagten mange delelementer. Først og fremmest fordi Tüntzers ekspertise lå andetsteds; nemlig inden for den tyske jagt, mens parforcejagten var ham aldeles fremmed, hvilket han selv erkendte flere gange.⁶³ Alligevel afholdt det ham ikke fra i tredje bind i forbindelse med sin skildring af jagthunde at udfolde sin egen parforcejagt, hvori det lykkedes ham fuldstændig at misforstå essensen af den originale.⁶⁴ Hans skildring er ganske enkelt et fantasifoster, der står i skærende kontrast den detaljeorienterede tilgang til den tyske jagt i de tidligere bind. Tüntzers interesse for den tyske jagt ødelagde for så vidt hans i forvejen diffuse videreudvikling af parforcejagten, da han forsøgte at koble elementer fra den tyske jagt med parforcejagten og her især landskabsudformningen. Vi skal altså være varsomme med at tage Tüntzers ord for gode varer, navnlig når adskillige jagthistorikere fejlagtigt har koblet Tüntzers idealforestillinger sammen med egentlige parforcejagtlandskaber, selvom der altså er tale om en urealiserbar parforcejagt i områder udlagt til tysk jagt. Det kan ikke andet end undre, at Tüntzer var så uvidende om parforcejagten. At han samtidig undlod at anskaffe sig en større viden om jagtformen i sin tid som fuglefænger på Jægersborg Slot, hvor han må have gået op og ned ad parforcejægere, øger mystikken.

⁶² Se f.eks.: Kurt Linder: *Deutsche Jagdschriftsteller. Biographische und bibliographische Studien*, 1, Berlin 1964, s. 92.

⁶³ Se f.eks. følgende citat: “die jenigen *perforce* Jäger noch vielmehr / so mich kennen / und wissen daß ich kein *perforce* Jäger niemals gewesen / oder bey derselben so genannten Jagt gedienet habe / zwar ich läugne gar nicht / das nicht 1. oder mehr mahl ein stück Weges mit geritten / nachdem sie die Hunde an einen Hirsch geleet und selben gefolget haben”. Johann Tüntzer: *Der Dianen Hohe und Niedere Jagtgeheimnüssz/ Darinnen Die gantze Jagt-Wissenschaft Auszföhrllich zubefinden*, 3, 1682-89, s 26-27.

⁶⁴ Tüntzer, 3, 1682-89, s. 26-119; Linder 1964, s. 97-98.

Til forståelsen af den kongelige jagt som helhed er *Der Dianen Hohe und Niedere Jagtgeheimnüz/ Darinnen Die gantze Jagt-Wissenschaftt Auszföhrlich zubefinden* stadig værdifuld. Den idealiserede tyske parforcejagt, Tüntzer præsenterede, krævede stadig store jagtområder, opretholdelsen af en fin, sund og mangfoldig vildtbestand såvel som et omfattende maskineri af jagtmandskab, heste, jagthunde, jagthuse og store mængder jagtmateriel. Alt sammen noget, der gjorde Tüntzers tyske jagt såvel som parforcejagten til en bekostelig affære, og derfor kun kunne realiseres af fyrster eller kongelige. I skala og omkostninger var sådanne jagter således med til at adskille konge fra f.eks. adel eller mindre betydelige fyrster og understrege kongens magtstatus. Således påpegede jægeren og forstmanden Heinrich Wilhelm Döbel lidt under 60 år efter Tüntzers udgivelse, at parforcejagten:

Ausser dem ist es auch ein Staat vor einen Fürsten und grossen Herrn, dieweil es ihm der Edelmann nicht nachmachen kan, indem die Jagd nicht nur kostbar zu erhalten, sonder hierzu auch ein ziemlicher District Landes oder Waldungen gehöret, daß man nicht alleine daruaf jagen, sondern auch so viel geheget und zugezogen werden kan, daß man zu jagen hat.⁶⁵

Tüntzer må selvfølgelig have været bevidst om dette, og selvom kongen aldrig iscenesattes som i den ægte parforcejagt, fremgår det ganske tydeligt, at Tüntzers parforcejagt var tiltænkt et (kongeligt) herskab, hvis rolle i jagten ofte skildredes. Læg dertil at Tüntzer udstyrede hvert bind med storladne dedikationer; først til Christian 5., så til kronprins Frederik (4.), og så til Christian 5.s anden søn, Christian. Men som en kilde til forståelse af danske parforcejagts funktion og kongens rolle deri, er Tüntzers værk en blindgyde.

Konklusion

På baggrund af reportagerne fra Bordings *Den Danske Mercurius* og Bartholins *Mercurius* fremgår det, at Christian 5.s jagtiver var et hyppigt omtalt emne i samtidens versificerede aviser. Kongens jagtinteresser blev

⁶⁵ Heinrich Wilhelm Döbel: *Eröffnete Jäger-Practica Oder Der wohlgeübte und Erfahrene Jäger, Darinnen Eine vollständige Anweisung zur gantzen Hohen und Niedern Jagd-Wissenschaftt*, 2, Leipzig 1746, s. 88. Se desuden: Martin Knoll: Hunting in the Eighteenth Century. An Environmental History Perspective, *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 29:3(109), 2004, s. 19-20.

en essentiel del af hans karakter, og de til tider dramatiske jagter bidrog til, at han selv i fredstid kunne portrætteres som den frygtløse og fysisk stærke heltekonge. Læg dertil at parforcejagten i sig selv rummede alle de ceremonielle facetter, der gjorde det til et enestående skue fyldt med ladet magtsymbolik. Denne magtsymbolik kom antagelig særlig til udtryk under statsbesøg eller når man officielt indledte eller afsluttede den årlige jagtsæson.

Men som det også fremgår af studiet, så var parforcejagten såvel som andre jagter en fritidsfornøjelse, Christian 5. ofte tog sig tid til. Den hyppige omtale af jagten som et tidsfordriv, behovet for at forsvare dette tidsfordriv samt beskrivelsen af kongens afslappede og mere løsslupne humør indikerer, at den danske parforcejagt rummede en interessant og sjælden dobbeltposition, idet jagten både benyttedes til repræsentation og understregning af en ophøjede hofkultur og som uformelt og privat frirum for majestæten. *Mercurius*-avisernes reportager vidner således om, at selv Christian 5.s private sysler kunne benyttes i den offentlige fortælling om Danmarks enevældige konge.

Spørgsmålet er så, om vi overhovedet kan adskille den private Christian 5. fra den offentlige Christian 5.? Jagterne var jo tilsyneladende ikke mere skjult for den brede offentlighed, end at *Mercurius*-aviserne bragte lange rapportager fra de kongelige (parforce)jagter. Sagt på anden måde var kongen jo staten, og hvad majestæten måtte foretage sig, havde offentlig interesse. Holder antagelsen om, at Bording og Bartholin fodredes med oplysninger fra hoffet til deres aviser, stik, kan det næppe have været i strid med enevældens ønsker, at der rapporteredes fra de kongelige jagter. Når det så er sagt, vidner de mange forsvar for jagternes hyppighed og opfattelse som tidsfordriv om, at billedet af den atletiske jagtkonge ikke opvejede kongens image som ansvarsbevidst statsmand.

SUMMARY

KRISTOFFER SCHMIDT: *Christian V's par force hunt in 17th century's newspapers*

The year 2020 marks the 350th anniversary of the foundation by Christian V of the par force hunt (also known as *chasse à courre*) in Denmark. This type of hunting was a spectacular sight, where riders and a pack of hunting dogs, imported from England, would hunt a selected animal (often a stag) through large, artificially adapted hunting areas such as the open landscapes at Jægersborg Dyrehave or the geometrically shaped hunting routes at Gribskov or Store Dyrehave. After a pursuit lasting usually several hours the animal would collapse from fatigue. The king would then finish off the exhausted beast with a *hirschfænger* – a large dagger – or a spear. Studies of the royal hunt tend to depict the Danish stag hunt as primarily a means for absolute rulers to showcase a symbolic power. It enabled the absolute ruler to exhibit athletic strength, exemplary riding skills and extreme courage, and thus to paint the picture of a heroic ruler.

Although participation in these hunts was limited to a small group of royal huntsmen, court members and foreign guests (for example, ambassadors and royalty), news of the king's hunting adventures were conveyed through contemporaneous, partly state-controlled newspapers such as Anders Bording's *Den Danske Mercurius* and Ahasverus Bartholin's *Mercurius*.

This article examines how the royal hunt – primarily the stag hunt – was covered in *Den Danske Mercurius* and later *Mercurius*. It reveals that reports on the stag hunt seem to have two main purposes. On the one hand, the newspaper reports underscore the assessment of the royal hunts as a symbolic manifestation of power, combining a description of the hunting skills of Christian V with a more general depiction of him as the hero-king. On the other hand, the reports also reveal a need of the Danish-Norwegian absolutist regime to justify the King's numerous hunting adventures. In several instances Bording, in particular, pointed to the fact that the hunt was considered a pastime for the King and the court. Therefore, Bording and Bartholin stressed that this type of pastime did not interfere with the King's other, more important duties, such as affairs of state. In other words, the picture of the athletic hero-king did not carry more weight than the image of the King as a capable and efficient ruler. Thus, it appears that the stag hunt, despite its public grandeur, also had a recreational and more private purpose, and that Christian V withdrew from his more formal duties to go hunting.